

Helge Nelson och Geografilärarnas Riksförening

Redan i sitt med rätta berömda inlägg i Ymer år 1912 om »Kulturgeografien i skolan» gjorde sig Helge Nelson till en presumtiv geografilärarnas ledare. Det skedde i en rätt så skarp polemik med A. G. Högbom, som året förut i Ymer publicerat »Geografiska skolexkursioner», där ett storstilat naturgeografiskt program utvecklats för de geografiska exkursioner, som undervisningsplanerna för realskolan (år 1906) och gymnasiet (år 1909) ansågs bana väg för. Helge Nelson accepterade med förtjusning geografiska skolexkursioner, men ville framhålla att dessa också kunde tänkas ha ett mer eller mindre dominerande inslag av kulturgeografi. Det fanns åtskilligt i denna polemik mellan de båda stora pionjärerna för en bättre geografiundervisning, som erinrar om den bittra och tyvärr förödande strid, som varit utmärkande för de senaste årens debatt om geografiundervisningen. Nelson avslutade sitt inlägg år 1912 med ett försök till utjämning och försoning. Han framträdde därmed som geografilärarnas ledare med orden: »Geografiundervisningen bör skötas av en verklig geograf, det är huvudvillkoret; han må sedan vara naturvetenskapsman eller humanist.»

År efter år gjorde sig Helge Nelson i föredrag och tidskriftsartiklar till målsman för en förbättrad ställning åt geografin i skolan. Det var i anslutning till sitt föredrag »Geografien i skolan» vid de första geografdagarna i Stockholm år 1933, som han genomdrev bildandet av

Geografilärarnas Förening, vars namn år 1943 ändrades till Geografilärarnas Riksförening. Det kan tvistas om vem som först kom på tanken att här i Sverige bilda en sådan förening — i en del andra länder, t.ex. England, hade man länge haft geografilärares förening, som t.o.m. hade framstående tidskrifter. Däremot kan det knappast finnas tvekan om vem det var som genomförde att de svenska geografilärarnas sammanslutning växt ut till en förening med ett medlemstal mellan 1 000 och 2 000 år 1965. Det var Helge Nelsons brinnande tro på sin ledarställning bland geografilärarna, som förde fram till segern. Offentligt i tal och skrift, i enskilda samtal och inte minst i brev till geografilärare landet runt utförde han en inpiskares nog så tunga arbete. Det var inte lätt att stå honom emot. Själv föreföll han alldeles okänslig för det tidskrävande och även på annat sätt tunga arbete han åtagit sig. Sannolikt har ingen annan stiftare av en ämneslärareförening åtagit sig så tunga bördor som Helge Nelson gjorde. Givetvis var Föreningen för honom endast ett medel för en bättre geografiundervisning. I stort sett följde också segern hans fana. Inte minst genom en intensiv personlig bearbetning av skolans myndigheter fick han fram nya geografilärartjänster, och skoningslöst nagelfor han alla förslag i vilka han vädrade ett mer eller mindre förtäckt hot mot geografiundervisningen.

Geografilärarnas Riksförening och Geografdagarna var ett par

tvillingar. Geografdagarna avsåg närmast att vara ett stöd för geografisk forskning. Det var något för Helge Nelsons inställning till skolans geografiundervisning synnerligen betecknande att han inte ville erkänna någon skiljemur mellan geografisk forskning och geografisk skolundervisning. I brev till mig framhöll han en gång att han ansåg det som något orimligt att en geograf kunde förebära ett forskningsarbete som skäl för att geografen i fråga ej skulle ha anledning att direkt söka kontakt med skolans geografiundervisning. Denna hans inställning till växelverkan mellan forskning och skolundervisning var nog en av anledningarna till hans uppoffrande insats i vår förenings arbete.

Under 12 år från föreningens start fram till år 1945 var han vår förenings ordförande. Det var sannerligen ingen sinekur han skapat åt sig. Tid och krafter slösade han på vår verksamhet, och man kan utan överdrift påstå att det ibland var svårt att dra gränsen mellan Helge Nelson och Geografilärarnas Riksförening. Bördan han åtagit sig var egentligen omänsklig, och man får nog säga att ingen annan än han hade stått ut med den. Det har snart gått 21 år sedan han, Riksföreningens förste ordförande, avgick från sin 12-åriga tjänst hos oss. Under åren efter 1945 har vi förbrukat den ene ordföranden efter den andre. Den nuvarande, Bertil Hedenstierna, är vår 7:e ordförande.

Innan Helge Nelson lämnade sin post som ordförande hade han år 1943 åtagit sig redaktörskapet för vår då nystartade tidskrift Geografiska Notiser. Därmed axlade han

den kanske mest påfrestande uppgift vår förening kan pressa en medlem till. I något mer än 3 år skötte han detta uppdrag — han avgick efter det han redigerat 1:a häftet år 1946. I stort sett har Geografiska Notiser bibehållit den karaktär, som präglade dess första nummer. Det har gällt att redogöra för Riksföreningens arbete i kretsar och vid årsmöten, i tryck återge Riksföreningens uttalanden och hemställanden till vederbörande myndigheter, ge plats åt recensioner av geografisk litteratur, se till att en metodisk debatt hålles igång om spörsmål som har med geografiundervisningen att göra och sist men inte minst att på olika sätt ge medlemmarna en dagsaktuell information om den geografiska utvecklingen inom och utom vårt land. Redan nr 1 av årgång 1 av Geografiska Notiser hade en av Helge Nelson signerad artikel »Dagsaktuell Geografi», som handlade om Sovjetunionen, och det är just denna typ av tidskriftens innehåll, som gjort Geografiska Notiser till en av medlemmarna synnerligen uppskattad tillgång vid geografiundervisningen. Genom sin insats på olika områden har Geografiska Notiser utan tvekan blivit den sammanhållande länken i Geografilärarnas Riksförening. Genom sitt arbete med att utveckla denna tidskrift reste sig Helge Nelson ett oförgånligt äreminne i vår krets. Man måste vara optimist, då man startar en tidskrift, och där var Helge Nelson den verklige optimisten. När han år 1943 drog upp riktlinjerna för Geografiska Notiser, beräknade han årskostnaderna för en årgång med fyra häften till 500 kr. År 1965 uppgick kostnaden till närmare ett 40 gånger så stort belopp.

Till sist ännu ett betecknande drag i Helge Nelsons gärning i vår Riksförening. Alla som hade med geografiundervisningen att göra — från universitet till den första klass i folkskolan, där man började med geografi — skulle fångas in som medlemmar i Geografilärarnas Riksförening.

När Geografilärarnas Riksförening år 1948 kallade Professor Helge Nelson till hedersledamot, var detta ett val, som stod över all diskussion. Vår visserligen blygsamma men dock vår förnämsta hedersbevisning åt en pionjär av enastående mått.

Sven Swedberg